

Undervisning med fokus på sprogforståelse til ældre elever i dansk kontekst

- på baggrund af Suzanne Adlofs plenumoplæg

Rikke Vang Christensen, ph.d. og lektor i børnelogopædi ved Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab

1

...supporting language development to support literacy

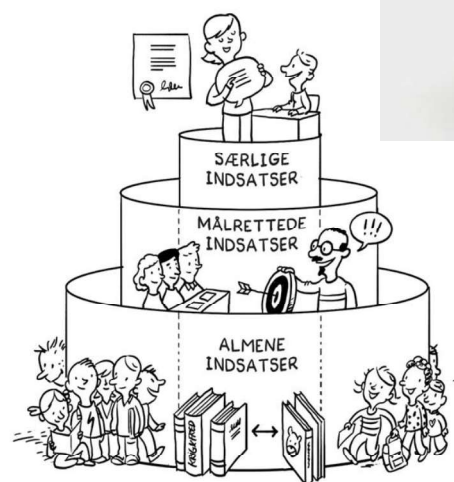
Sprogindlæringsmuligheder (Language learning opportunities)

- alle elever har mulighed for at indgå i struktureret interaktion med underviseren (fx i stationsundervisning, på små hold eller evt. 1-til-1) og med andre elever (fx i gruppearbejde)

Sprogindlæringsinteraktioner (Language learning interactions)

- elevvenlige forklaringer, visuel understøttelse og konkretisering for at hjælpe forståelsen på vej

Jf. Dockrell et al. (2012)

2

KØBENHAVNS UNIVERSITET 23/09/2025 3

...supporting language development to support literacy

NVOL
Nationalt Videncenter
for Ordblindhed og andre
Læsevanskeligheder

3

KØBENHAVNS UNIVERSITET 4

Baggrund

NVOL
Nationalt Videncenter
for Ordblindhed og andre
Læsevanskeligheder

RADLD RAISING AWARENESS OF DEVELOPMENTAL LANGUAGE DISORDER
Denmark - RADLD

Sprogforstyrrelsen DLD
udgivet af Anne-Mette Vider Nielsen, Mikkel Wang Christensen
10/01/2015 15. maj 2024

Sprogforstyrrelsen DLD

Forskningsprojektet *The making of stronger readers: the role of syntactic proficiency in understanding texts*

Vanskeligheder med syntaksforståelse kan være grunden til, at nogle elever har læseforståelsesvanskeligheder – og læseforståelse kan i nogen grad hjælpes på vej med undervisning i syntaksforståelse

4

KØBENHAVNS UNIVERSITET

5

Mere baggrund

Virtuel temaeftermiddag
Sådan kan du støtte elever med DLD i 4.-9. klasse

22. oktober 2025
Kl. 14-16
Online

Styrelsen for Undervisning og Kvalitet

Sprogforstyrrelsen DLD
Sådan kan elever med DLD i 4.-9. klasse understøttes i undervisningen

Udgivelse på vej på emu.dk

5

KØBENHAVNS UNIVERSITET

23/09/2025 6

- Nødvendigt for nogle elever
- Gavnligt for mange elever
- Ingen elever tager skade

Sprog-
arbejde på
sætnings-
niveau

6

KØBENHAVNS UNIVERSITET 23/09/2025 7

Sproglige delfærdigheder og forskellige modaliteter

(Balthazar & Scott, 2023)

			
Lytte /forstå	Tale	Skrive	Læse
Ord	Ord	Ord	Ord
Sætninger	Sætninger	Sætninger	Sætninger
Diskurs	Diskurs	Diskurs	Diskurs

Copilot©

Sætninger:
Viden om syntaks

7

KØBENHAVNS UNIVERSITET 8

Syntaks

- signalering af betydning gennem ords rækkefølge og gennem bestemte ordkombinationer

Noa skubber Emil $\approx$
 Emil bliver skubbet af Noa $\approx$
 Emil skubber Noa jo

$\neq$
 Emil skubber (jo) Noa

Copilot©

8

Sproglige delfærdigheder og forskellige modaliteter

(Balthazar & Scott, 2023)

Lytte /forstå

Ord

Sætninger

Diskurs

Tale

Ord

Sætninger

Diskurs

Skrive

Ord

Sætninger

Diskurs

Læse

Ord

Sætninger

Diskurs

Copilot©

Karakteristika ved sætninger i skrevet sprog

- længere, mere komplekse strukturer
- manglende adgang til forfatteren
 - misforståelser kan ikke repareres med det samme
- mulighed for fastholdelse og bevidst granskning

9

Komplekse sætninger til at kommunikere komplekse ideer

(Balthazar & Scott, 2023)

Forklar, hvad
illustrationen viser

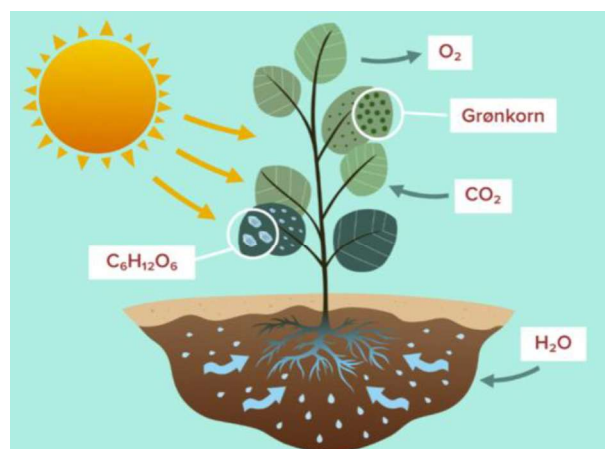

Illustration af Fotosyntesen fra GoTutor

10

Komplekse sætninger til at kommunikere komplekse ideer

Fotosyntese er den proces, hvor grønne planter, alger og visse bakterier omdanner sollysenergi, vand og kuldioxid til organisk stof (glukose) og ilt. Denne proces er livsnødvendig, da den producerer den ilt, vi indånder, og danner grundlaget for fødekæden, da det organiske stof giver energi til planten selv og til andre organismer. Fotosyntese foregår i planternes grønkorn (klorofyl), som er det grønne pigment, der opfanger sollyset.

Forklaring fra Gemini

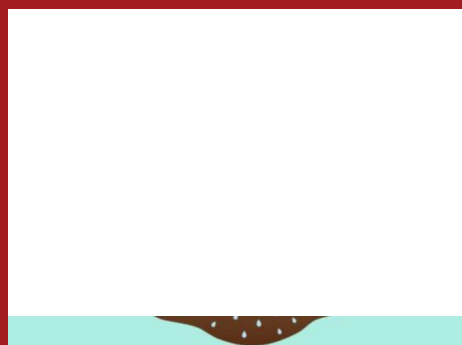

Illustration af Fotosyntesen fra GoTutor

11

Komplekse sætninger til at kommunikere komplekse ideer

*Fotosyntese er den proces, hvor grønne planter, alger og visse bakterier omdanner sollysenergi, vand og kuldioxid til organisk stof (glukose) og ilt. **Denne proces er livsnødvendig, da den producerer den ilt, vi indånder, og danner grundlaget for fødekæden, da det organiske stof giver energi til planten selv og til andre organismer.** Fotosyntese foregår i planternes grønkorn (klorofyl), som er det grønne pigment, der opfanger sollyset.*

Forklaring fra Gemini

Hvad kan man gøre den markerede, komplekse sætning svær at forstå?

12

Viden om syntaktiske karakteristika

- *også* en nøgle til forståelse

implicit viden
(udledt fra almindelige
sproglige erfaringer)
vs.
eksplicit instruktion
(direkte undervisning)

13

Forskningsresultater viser, at eksplicit syntaks-instruktion virker

- Eksplicit instruktion i grammatiske træk i sætninger – med *visuel understøttelse*, *manipulerbare elementer* og *repetition* (mange eksempler) – forbedrer produktion og forståelse af de grammatiske elementer, som bliver trænet, hos børn og unge med DLD

(se gennemgang hos Balthazar, Ebbels & Zwitserlood 2020)

- Elever i 5. klasse med lavere sætnings- og læseforståelsesfærdigheder end deres klassekammerater opnåede en vis forbedring af deres læseforståelse gennem undervisning i syntaksforståelse med den eksplicitte tilgang *Shape Coding*

(Vang Christensen og kolleger, *på vej*)

14

KØBENHAVNS UNIVERSITET 23/09/2025 15

At arbejde eksplicit med sætninger på de forskellige indsats-niveauer

- Nødvendigt for nogle elever
- Gavnligt for mange elever
- Ingen elever tager skade

Og vi overlader ikke elevernes udvikling af syntaktiske færdigheder til tilfældighederne

NVOL
Nationalt Videncenter
for Ordbilighed og andre
Læsevanskeligheder

15

KØBENHAVNS UNIVERSITET 23/09/2025 16

Komplekse sætninger til at kommunikere komplekse ideer

*Fotosyntese er den proces, hvor grønne planter, alger og visse bakterier omdanner sollysenergi, vand og kuldioxid til organisk stof (glukose) og ilt. **Denne proces er livsnødvendig, da den producerer den ilt, vi indånder, og danner grundlaget for fødekæden, da det organiske stof giver energi til planten selv og til andre organismer.** Fotosyntese foregår i planternes grønkorn (klorofyl), som er det grønne pigment, der opfanger sollyset.*

Forklaring fra Gemini

Hvad kan man gøre den markerede, komplekse sætning svær at forstå?

16

Komplekse sætninger til at kommunikere komplekse ideer

(Balthazar & Scott, 2023)

Denne proces er livsnødvendig, da den producerer den ilt, vi indånder, og danner grundlaget for fødekæden, da det organiske stof giver energi til planten selv og til andre organismer.

denne proces [$\approx$ fotosyntesen] er livsnødvendig

- da [$\approx$ fordi] den producerer den ilt
 - som vi indånder
- og fordi den danner grundlaget for fødekæden
 - da [$\approx$ fordi] det organiske stof giver energi til planten selv og til andre organismer

Komplekse sætninger til at kommunikere komplekse ideer

(Balthazar & Scott, 2023)

Denne proces er livsnødvendig, da den producerer den ilt, vi indånder, og danner grundlaget for fødekæden, da det organiske stof giver energi til planten selv og til andre organismer.

denne proces [$\approx$ fotosyntesen] er livsnødvendig

- da [$\approx$ fordi] **den producerer den ilt**
 - **som vi indånder**
- og fordi den danner grundlaget for fødekæden
 - da [$\approx$ fordi] det organiske stof giver energi til planten selv og til andre organismer

KØBENHAVNS UNIVERSITET 23/09/2025 19

Komplekse sætninger til at kommunikere komplekse ideer

(Balthazar & Scott, 2023)

denne proces [$\approx$ fotosyntesen] er livsnødvendig

- da [$\approx$ fordi] **den producerer den ilt som vi indånder**

fx Vang Christensen og kolleger (*på vej*)
opmærksomhed på, at led kan være
ét enkelt ord **eller meget lange**

19

KØBENHAVNS UNIVERSITET 23/09/2025 20

Arbejde med forståelse og produktion af komplekse sætninger

(*complex sentence intervention*) (Balthazar & Scott, 2018)

- Forskellige typer af underordnede sætninger (bisætninger / ledsætninger) giver forskellige typer af ekstra-information
 - årsag – **fordi** ... (Rikke arbejder med DLD, fordi hun synes, at det er vigtigt)
 - betingelse – **hvis** ... (hvis eleverne får mulighed for struktureret sproginteraktion, kan vi forbedre deres sprogindlæringsmuligheder)
 - tid (hvornår) – (vi kan arbejde med elevers syntaksforståelse, når vi laver stationsundervisning)
- relativsætninger – **som / der** ... (sprogindlæringsinteraktioner, som inddrager elevvenlige forklaringer og visuel understøttelse, er hensigtsmæssige)

20

KØBENHAVNS UNIVERSITET 23/09/2025 21

Arbejde med forståelse og produktion af komplekse sætninger (*complex sentence intervention*)

(Balthazar & Scott, 2018)

- Forskellige typer af underordnede sætninger (bisætninger / ledsætninger) giver forskellige typer af ekstra-information
 - årsag – **fordi** ... (Rikke arbejder med DLD, **fordi hun synes, at det er vigtigt**)
 - betingelse – **hvis** ... (hvis eleverne får mulighed for struktureret sproginteraktion, kan vi forbedre deres sprogindlæringsmuligheder)
 - tid (hvornår) – (vi kan arbejde med elevers syntaksforståelse, når vi laver stationsundervisning)
 - relativsætninger – **som / der** ... (sprogindlæringsinteraktioner, som inddrager elevvenlige forklaringer og visuel understøttelse, er hensigtsmæssige)
 - komplementsætninger (obligatorisk led i hovedsætningen)
 - verber som 'synes', 'tror', 'forklarer' ...
- Undervisning i at identificere, analysere og anvende forskellige typer af ledsætninger

21

KØBENHAVNS UNIVERSITET 23/09/2025 22

Arbejde med forståelse og produktion af komplekse sætninger (*complex sentence intervention*)

(Balthazar & Scott, 2018)

- Introduktion – på basis af konkrete eksempler
 - nogle ledsætninger fortæller om **årsager**, og dette kan signaleres ved at indlede med fx *fordi*, *da* eller *eftersom*
 - denne proces [≈ fotosyntesen] er livsnødvendig
 - da [≈ fordi]** den producerer den ilt, som vi indånder
 - og **fordi den** danner grundlaget for fødekæden
 - da [≈ fordi]** det organiske stof giver energi til planten selv og til andre organismer
- Identifikation af ledsætninger af den type, som er i fokus
 - Jf. eksemplet herover

22

Arbejde med forståelse og produktion af komplekse sætninger (*complex sentence intervention*)

(Balthazar & Scott, 2018)

3. Kombinere enkle sætninger til komplekse sætninger, dekonstruere komplekse sætninger i enkle sætninger, generere nye sætninger

- *fotosyntesen er livsvigtig, fordi ...*

➡ *mennesker og dyr har brug for ilt*

➡ *planter har brug for glukose*

ilten bliver dannet i planternes grønkorn

23

Arbejde med forståelse og produktion af komplekse sætninger (*complex sentence intervention*)

(Balthazar & Scott, 2018)

3. Kombinere enkle sætninger til komplekse sætninger, dekonstruere komplekse sætninger i enkle sætninger, generere nye sætninger

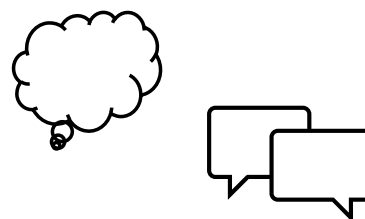

24

Arbejde med forståelse og produktion af komplekse sætninger (*complex sentence intervention*)

(Balthazar & Scott, 2018)

3. Kombinere enkle sætninger til komplekse sætninger, dekonstruere komplekse sætninger i enkle sætninger, generere nye sætninger

25

Sproglige delfærdigheder og forskellige modaliteter

(Balthazar & Scott, 2023)

Lytte /forstå

Ord

Sætninger

Diskurs

Copilot©

Tale

Ord

Sætninger

Diskurs

Skrive

Ord

Sætninger

Diskurs

Læse

Ord

Sætninger

Diskurs

26

Ord – eksplicit, systematisk arbejde

*Fotosyntese er den proces, hvor grønne planter, alger og visse bakterier omdanner sollysenergi, vand og **kuldioxid** til **organisk stof** (glukose) og ilt. Denne proces er livsnødvendig, da den producerer den ilt, vi indånder, og danner grundlaget for fødekæden, da det organiske stof giver energi til planten selv og til andre **organismer**. Fotosyntese foregår i planternes **grønkorn** (klorofyl), som er det grønne pigment, der opfanger sollyset.*

Forklaring fra Gemini

27

Eksplicitering og visualisering af (nye) fagords karakteristika

Buck Jensen (2023, s. 79-80)

28

KØBENHAVNS UNIVERSITET 23/09/2025 29

Sproglige delfærdigheder og forskellige modaliteter

(Balthazar & Scott, 2023)

			
Lytte /forstå	Tale	Skrive	Læse
Ord	Ord	Ord	Ord
Sætninger	Sætninger	Sætninger	Sætninger
Diskurs	Diskurs	Diskurs	Diskurs
Copilot©			

29

KØBENHAVNS UNIVERSITET 30

Eksplicitering af læsestrategier – fokus på diskurs

BOX 14.10 Steps in the RAP Strategy

Step 1: Read a paragraph.

Step 2: Ask yourself, "What were the main idea and details of this paragraph?"

Places to look, if you're stumped:

- Look in the first sentence.
- Look for repetitions of the same word or words in the whole paragraph.

Questions to ask yourself, if you're stumped:

- What is the paragraph about?
- This paragraph is about _____.
- What does it tell me about _____?
- It tells me _____.

Step 3: Put the main idea and details into your own words.

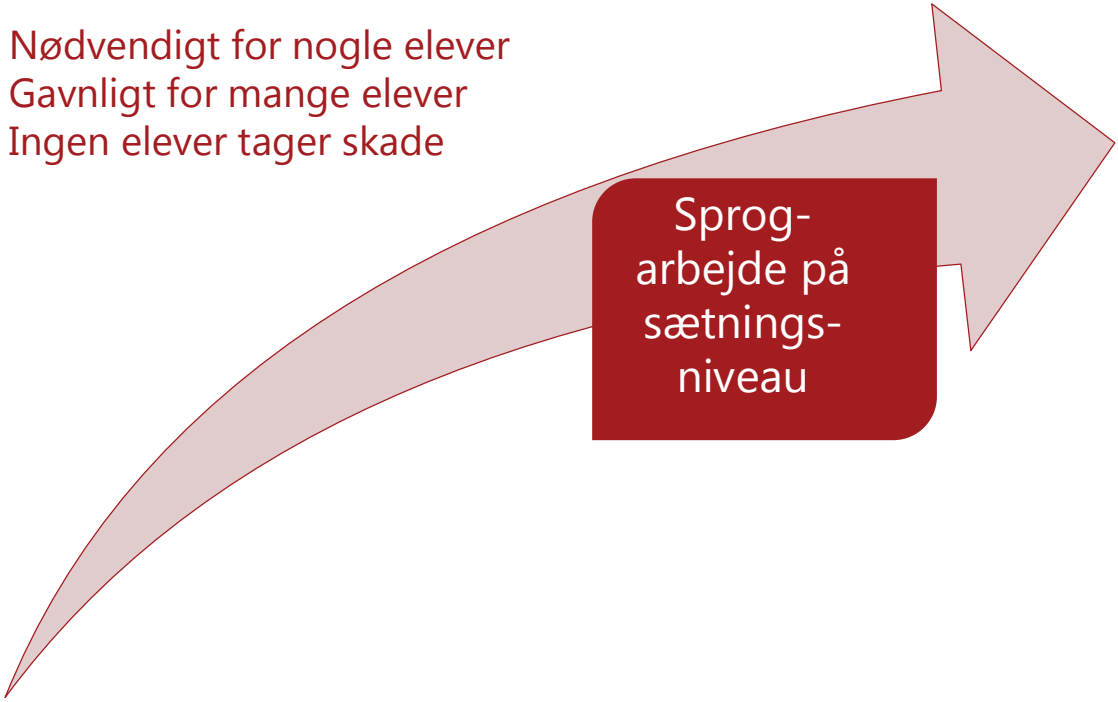
Adapted from Katim, D., & Harris, S. (1997). Improving the reading comprehension of middle school students in inclusive classrooms. *Journal of Adolescent and Adult Literacy*, 41, 116-123.

(Paul et al., 2018, p. 659)

30

KØBENHAVNS UNIVERSITET 23/09/2025 31

- Nødvendigt for nogle elever
- Gavnligt for mange elever
- Ingen elever tager skade

Sprog-arbejde på sætnings-niveau

31

KØBENHAVNS UNIVERSITET

Hvad kan man tænke på?

- Fælles opmærksomhed på sætninger – syntaktisk opmærksomhed i skrevet sprog, hvor der er bedre mulighed – og nok også større behov – for at reflektere over, hvad sætningerne betyder
- Dvæle ved sproglige observationer om, fx
 - **Hvem** gør noget, **hvem** går det ud over - og **hvad** får vi i øvrigt at vide om dem (relativsætninger)
 - **Hvorfor** sker det (årsagsledsætninger)
 - **Hvornår** sker det
 - ...
- sammen med en (underviser), som kan guide og stilladsere
- Visualisering og konkretisering koblet til sproglige observationer
- At bruge refleksionerne i forhold til elevernes egne tekster

32

Hvad kan man tænke på?

- Fælles opmærksomhed på sætninger – syntaktisk opmærksomhed i skrevet sprog, hvor der er bedre mulighed – og nok også større behov – for at reflektere over, hvad sætningerne betyder
- Dvæle ved sproglige observationer om, fx
 - **Hvem** gør noget, **hvem** går det ud over (relativsætninger)
 - **Hvorfor** sker det (årsagsledsætninger)
 - **Hvornår** sker det
 - ...
- sammen med en (underviser), som kan hjælpe dem med at sætte ord på det
- Visualisering og konkretisering af sproget
- At bruge refleksionerne i forhold til eleverne

Og de elever, som har svært ved det eksplicite arbejde i almenundervisningen er *måske* dem, der har DLD?

Systematisk sprogarbejde kan bidrage til identifikationen af DLD

33

At arbejde med sætninger på de forskellige indsats-niveauer

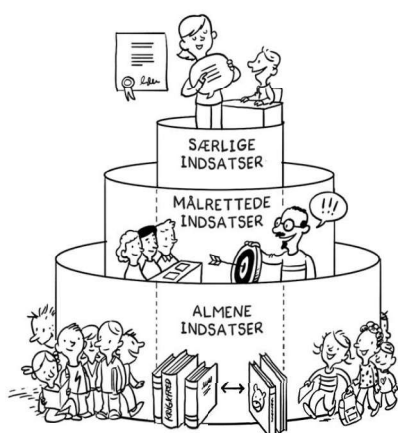
Sprogindlæringsmuligheder (Language learning opportunities)

- alle elever har mulighed for at indgå i struktureret interaktion med underviseren (fx i stationsundervisning, på små hold eller evt. 1-til-1) og med andre elever (fx i gruppearbejde)

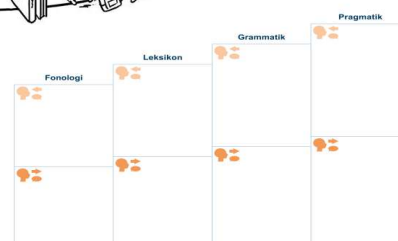
Sprogindlæringsinteraktioner (Language learning interactions)

- elevvenlige forklaringer, visuel understøttelse og konkretisering for at hjælpe forståelsen på vej

Jf. Dockrell et al. (2012)

NVOL
Nationalt Videncenter
for Ordsprog og
Læsevaner

34

Tak for jeres medvirken

rikkec@hum.ku.dk

